

ד. 1) מה דינו של המניח תפילין בלילה, ומדוע? וכיצד ינהג היכא דהיה כבר מעוטר בתפילין קודם הלילה, ומדוע? 2) האם שרי להניח תפילין בשבת ובמועד, ומדוע? וכיצד ינהג היכא דהיה כבר מעוטר בתפילין קודם שבת? והאם יש נפקא מינה בין להניח בביתו או בחצר או ברשות הרבים, ומדוע? 3) הבא לחלוץ תפיליו, איזה יחלוץ ראשונה, ומדוע? ומה נהגו בני מערבא לעשות בשעת חליצתן, והאם בכל גווני נהגו כן, ומדוע? והאם אף אנן נוהגין בזה המנהג ומדוע?

ה. 1) מה היא סתם יד הכתובה בתורה, ומנלן? והאם לענין תפילין נמו איירי באותו היר, ומדוע? והאם יש ללומדה מיד דמצורע, ומדוע? 2) מה דינו של איטר, או שולט בשתי ידיו, או גידם בתפילין, ומדוע? ומה דינו של הכותב באחת מידיו, ועושה שאר מלאכות בידו האחרת? 3) על מה צריך להניח את התפילין של יד, ובאיזה מקום ביד הוא נמצא, ומנלן? 4) האם משכחת לה אדם עם שני ראשים? ואי נימא דמשכחת לה, באיזה ראש יניח תפילין? ומה דינו לענין פדיון הבן, ומדוע?

ו. 1) מה הוא "על ירך" דכתיב גבי מקום הנחת תפילין של יד, ומנלן? 2) מה הוא "בין עינך" דכתיב גבי מקום הנחת תפילין של ראש, ומנלן? 3) מאי איכא בין ר' ישמעאל לרבנן בגדר מצוות ציצית? וכיצד קיימא לן? 4) המקפל טליתו או תופרה, היכן יתן את הציצית, ומדוע? וכיצד הדין היכא דקיפל את הכנף או תפרה באופן שאינו נראה ככנף? 5) ההולך בדרך בשבת, ונפסקה אחת מציציותיו, כיצד ינהג, ומדוע?

ז. 1) טלית שיש בה רק חוטי תכלת או רק חוטי לבן, מה דינה, ומנלן? והאם יש להוכיח דין זה מלישנא דמתניתין דהתכלת אינה מעכבת את הלבן וכו', ומדוע? 2) כמה חוטי תכלת וכמה חוטי לבן יש להטיל בטלית, ומנלן? וכמה חוטין יש להטיל היכא דמטיל רק תכלת או רק לבן? והאם שרי להוסיף על מנין החוטין, ומדוע? 3) איזה חוט יש ליתן תחילה בכנף, ומנלן? והאם יש נפקא מינה אי איירי בטלית של צמר או בטלית של פשתן? והאם מעכב הוא אף בדיעבד, ומדוע?

ח. 1) אליבא דמאן אמרה הברייתא "ואם הקדים תכלת ללבן יצא אלא שחיסר מצוה"? ומה ביאורה של ברייתא זו? 2) האם יש אפשרות לבאר את מתניתין דהתכלת אינה מעכבת את הלבן דבדין קדימה איירי, ומדוע? 3) נפסקו החוטין לאחר שהטילן, האם יש להכשירם (פרט)? 4) מה וכיצד הוכיח רבא מדינא דגדרומין? והאם הוא מוכח, ומדוע?

ט. 1) האם אף מדאורייתא בעינן לקשור את חוטי הציצית, ומניין? וכיצד עבדינן לקשר דציצית? וכמה קשרים עבדינן, והיכן עבדינן להו, ומדוע? 2) כיצד סברו לבאר את דברי הברייתא "אבל סופו שיריו וגדרומיו כל שהוא"? וכיצד הסיקו, ומדוע? 3) כמה חוליות בעינן לכתחילה בציצית, ומדוע? ומאי חשיב חוליה? ומאיזה מין עבדינן לחוליות? וכמה מן הציצית צריך להיות חוליה וכמה פתיל? וכיצד הדין אם שינה?

י. 1) מהיכן ולפינן דאיכא בציצית גדיל וענף? וכיצד הדין היכא דעשה רק גדיל או רק ענף, ומניין? 2) מה הוא "ופותליהו מתוכו"? 3) איזה מיני בגדים חייבים בציצית, ומניין? ומאיזה מין בעינן לעשות את הציצית, ומניין? והאם יכול להטיל חוט של צמר יחד עם חוט של פשתן, ומדוע?

יא. 1) סדין של פשתן, האם חייב בציצית, ומדוע? והאם יש להוכיח מהאי סוגיא אי ציצית חובת גברא אי חובת מנא, ומדוע? ואי נימא דחייב, מאיזה מין יש להטיל בו, ומדוע? 2) מה היה מנהגם של אנשי ירושלים בעינן סדין בציצית? ומה רצו להוכיח ממנהגן? והאם הוא ראיה ומדוע? 3) מה היא גזירת "קלא אילן"? והאם גזירה זו קיימא למסקנא, ומדוע?

יב. 1) אמאי אסרו סדין בציצית אליבא דרבא ואליבא דרב זירא? והאם אסרו רק את התכלת או אף את הלבן? 2) טלית שכנפיה של עור, מה דינה בציצית, ומדוע? 3) הטיל ציצית לבעלת שלש כנפיים, או לטלית שאין בה כשיעור, או לטלית שיש בה כבר ציצית, מה דינה, ומדוע? 4) מי הם "חסידים הראשונים", ומה היה מנהגם בענין הטלת הציצית? והאם יש להוכיח ממעשיהם אי ציצית חובת גברא אי חובת מנא?

יג. 1) מאי קמשמע לן ר' זירא בהא "דתכלת אין בה משום כלאיים ואפילו בטלית פטורה"? והאם אמרה בפירוש, או דמכללא איתמר? 2) האם יש ללמוד את דין בגדי כהונה שלא בזמן עבודה מדין תכלת בציצית שלא בזמן קיום המצוה, ומדוע? 3) מה היה טענת המלאך על רב קטינא? והאם יש להוכיח מיניה אי ציצית חובת גברא היא אי חובת מנא? 4) טלית שנקרעה תוך שלש אצבעות, האם אפשר לתופרה, ומדוע?

יד. 1) טלית שצבועה בתכלת או בשאר מינים, כיצד יש לנהוג בעינין חוטי הלבן שבה, ומדוע? וכיצד הדין היכא דהטיל בה קלא אילן תחת הלבן, ומדוע? 2) האם שרי להסיר ציצית מטלית וליתנה בטלית אחרת, ומדוע? והאם תלוי הוא בנידון אי ציצית חובת גברא אי חובת מנא? 3) כמה חוטין יש להטיל בציצית? ומה המרחק שיש להניח מן שפת הכנף לציצית? וכמה יהיה שיעורו של הגדיל ושל הפתיל? ומה דינה היכא דהוסיף על השיעור?

בהצלחה!

השובות למבחן מנחות לה מא

- א. (1) לדעת רב חננאל אמר רב אם החליף את סדרן של הפרשיות, התפילין פסולות. ולאביי איירי דווקא בהחליף את הפנימיות בחיצוניות, משום דההלכה של כסדרן נאמרה דמה שרואה את האויר יראה את האויר, אבל אין נפקא מינה באיזה צד. ולרבא נאמר בהלכה דבעינן נמי שיהיה דווקא בצד הראוי לו, וכל היכא דהחליף יש לפוסלו.
- (2) לדעת רש"י, תיתורא היינו הגשר הסוגר את פי הבית שנעשה מעור הבית עצמו, והתוס' כתבו דאין נוהגין לעשותו מאותו עור. ומעברתא היינו שעושין מעבר בתפילין לרצועה שתעבור בה ולא תהיה קבועה בתפילין. והתוס' הביאו פירוש דמעברתא היינו רצועה קטנה שחופה את התפילין. וכתבו בתירוץ אחד, דלפירוש זה מעברתא משכחת רק בשל יד, אבל בשל ראש הא בעינן אויר רואה את הבית החיצון. [ולתירוץ זה לא סגי בשני צדדים מגולין].
- (3) הרצועות והבתים צריכות להיות מאותו מין, והיינו של עור. והלכה למשה מסיני דהרצועות יהיו בצבע שחור, והיינו דווקא החלק הנראה, אבל החלק הפנימי יכול להיות מכל צבע, מלבד אדום משום גנאי ודבר אחר. ולענין הבתים ליכא הלכה. וכתבו התוס' דיש שעושין אותן לבנים.
- (4) לדעת רש"י נאמר דהבתים עצמן צריכים להיות מרובעין ויזהר שהתפירה לא תקלקל את הריבוע, וכן בעינן ריבוע שאלכסונו שווה, ולא סגי בהא דיש לו זווית. והתוס' הביאו דיש שאין מרבעין אלא מקום מושב התפילין. וסיימו דשמא בעינן רק שהתפרים יהיו מרובעים, ואלכסונן יהיה שווה.
- (5) לדעת רב הונא כל שפני טבלא קיימת אין לחוש [ונחלקו הראשונים בביאורו]. ולדעת רב חסדא, היכא דניקבו שלשה בתים, אף דפני טבלא קיימת יש לפסול, אבל בשניים כשר. ומכל מקום דעת רבא, דאף בשניים, אם הן תפילין חדשות, כל דניקב זה כנגד זה יש לפסול. והביא רש"י שני פירושים מה הוא זה כנגד זה, האם קאי על נקב בשני בתים סמוכים, או דאיירי בשני נקבים באותו אויר חריץ.
- ב. (1) על ידי קשירה אין לה תקנה, משום דכתיב "וקשרתם" וילפינן שתהא קשירה תמה, והיינו קשירה נאה שלא יהיה עוד קשר מלבד זה הקשר, אי נמי, דהרצועה תהא נאה בלא קשירה. ואם יתפור באופן שלא יהיה ניכר ותראה כשלימה, אמרינן בגמ' דפוק חזי מאי עמא דבר, ולדעת רש"י אינו מועיל. ולדעת תוס' מועיל.
- (2) לדעת רש"י, ברצועות של ראש, נחלקו בגמ' האם שיעורו כמרוחב שיש מגודלו ועד אצבעו, או כמרוחב שיש בין האצבע לאמה. אמנם מצינו שיש מהאמוראין שרצועתן היה גדולה יותר והיו משלשלין אותה לאחריהם, או גודלין אותה, או עושין כדיין. ולרצועות של יד לא מצינו שיעור בסוגיין. ואם נקרע מזה השיעור, סבר רב פפא למימר דהוי כגרדומי תכלת דכשרים, ומסקינן, דבתשמישי קדושה לא מהני גרדומין. והתוס' הביאו בשם הערוך, דסוגיין בשל יד איירי, ונחלקו האם השיעור הוא מגודלו עד האמה, או מהאצבע עד אמה. ועוד פירשו, דנחלקו האם השיעור הוא מעיקר הגודל עד ראש האצבע באופן שאצבעותיו דבוקות, או מראש גודלו עד ראש אמתו באופן שהאצבעות מפורדות. ועוד פירשו, דצריך לעשותה ממקום הקשר עד שיגיע לאצבעו האמצעית, ונחלקו האם איירי בכפופה או בפשוטה. וברצועות של ראש, כתבו דאחת עד טיבורו ואחת עד ליבו, ובשם השימושא רבא כתבו, דהימנית עד מילתו והשמאלית עד ליבו.
- (3) או דהתהפך לו הקשר של תפילין ולא ראו את ה"ד", או דהתפכה לו הרצועות באופן שלא רואים את השחור. והשיב לו מר זוטרא דשוגג היה.
- (4) הלכה למשה מסיני דיקשור את רצועות תפילין של ראש באופן שיהיה ניכר בו אות "ד". וצריך שהקשר יהיה ניכר כלפי חוץ, והיינו נוי לבר. וכן שהקשר יהיה למעלה ולא בצואר כדי שישאל יהיה למעלה ולא למטה, וכן שיהיה כלפי הפנים, שיהיו ישראל לפנים ולא לאחור. ופירוש שני פירש רש"י, דלפנים היינו דהקשר יהיה מבפנים כדי שהאות ד תהיה ניכרת.
- (5) תפילין של ראש שיש עליהם שין, אין להכנס עמהם. אבל תפילין של יד שאין עליהם אות מבחוץ, והפרשיות מכוסות בעור, שרי להכנס עמהם לבית הכסא.
- ג. (1) לדעת רבינו אליהו נאמר, דבעינן לקשור את התפילין כל יום. ולדעת ר"ת, אין צריכים לקשור כל יום, דהא אמרינן בחולין דקשר של תפילין אינו שכיח. וכן אמרינן דהוי קשר של קיימא. והתוס' כתבו מעיקרא, דבתפילין של יד דכתיב בהו וקשרתם, בעינן לקשור כל יום, אבל בתפילין של ראש דלא נאמר וקשרתם, אלא מהלכה למשה ילפינן, כך נאמרה ההלכה דלא בעי לקשור כל יום. אמנם בסוף דבריהם חזרו וכתבו, דאף בשל יד לא בעינן לקשור כל יום, דהא מבואר בתוספתא דמקוואות, דאף תפילין של יד משכחת קשר של קיימא.
- (2) תפילין של יד קודמות, דהא כתיבי קודם בקרא. ולדעת רש"י מברכים רק ברכה אחת דלהניח, אלא אם כן סח לאחר תפילין של יד, דאז יש לברך על של ראש "על מצות" לפי דעתה הוא גמר המצוה. ולדעת ר"ת לעולם מברך על של יד להניח ועל של ראש על מצות, ואם סח, צריך לברך על של ראש שתי ברכות. והזמן הראוי הוא, לאחר ההנחה קודם ההידוק, ולדעת ר' אליהו, אחר הקשירה קודם ההידוק. ולדעת רש"י אין איסור לדבר בין תפילין לתפילין [מלבד הא דגורם ברכה שאינה צריכה], אמנם מתוס' מבואר דיש איסור בדבר דמפסיק בין המצוה. וכתבו דיש להסתפק כיצד הדין בשוחט כמה עפופות, דלכאורה הרי אם ירצה יפסיק מלשחוט, ולא דמי לתפילין דחייב להניח לתרווייהו. וכתבו דאולי יש לומר דדמי לסעודה דאין דיבור מפסיק, וכלל לא דמי לתפילין.
- (3) כשיגיע הזמן דיכול להכיר את חבירו במרחק ד' אמות, ימשמש בהם דהוי כאילו מניחן ויברך. וכתבו התוס' דהוא הדין בטלית.
- ד. (1) איכא מאן דאמר דלילה לאו זמן תפילין, דהא כתיב "ימים". ונחלקו ר' אלעזר ור' יוחנן האם עבר בעשה, דהא כתיב "ושמרת", או דכל ושמרת היינו לא תעשה ולוקה. ואם היה כבר מעוטר בהם, לדעת התוס', יש לחולצן מיד. ולדעת רש"י, לדעת ר' יעקב וחכמים לא חייבוהו לחולצן מיד, אלא לר' יעקב רק משעה שתכלה רגל מן השוק, ולחכמים עד שעת שינה. ואיכא מאן דאמר דהאי "ימים" אפסח קאי, ואף לילה זמן תפילין, ומכל מקום רבנן חששו לשמא ישן בהם, ולהכי אין מוריין דשרי להניחם. ולר' יעקב יש לחולצן משעה שתכלה רגל מן השוק, ולחכמים עד שעת שינה.
- (2) איכא מאן דאמר דאף שבת זמן תפילין, ואף דכתיב "ימים" דמשמע דלא כל ימים, האי קרא גבי פסח קאי ולא גבי תפילין. ומכל מקום אסרו לצאת עמהם ברשות הרבים, שמא יפסקו ויבוא לטלטלם, אבל בבית או בחצר שרי, דאין חשש שיבוא להוציאן שלא מדעת, דהא חייב למשמש בהן וזוכר כל הזמן שהם עליו. ואיכא מאן דאמר דשבת לאו זמן תפילין, או מדרש דמימים או משום דתפילין נקראו אות, ובשבת אין צריך לאות. ויש לחולצן מיד כשחשכה, אבל בספק חשכה, אף דאין להניחם, מכל מקום אין חייב לחולצן. ולענין מועד, מסקנת התוס' דחייב בתפילין, משום דמותריים בעשיית מלאכה ולא חשיבי אות.
- (3) חולץ קודם של ראש, דהא כתיב בהו "והיו" דתפילין של ראש יהיו עליו רק בזמן שיש עליו אף תפילין של יד. ובני מערבא היו מברכים בחליצתן "לשמור חוקיו", והיינו דווקא כשהיו מורידין בשקיעת החמה, דהא מקיימים בהא מצווה דושמרת, ואנן לא נוהגים לברך, משום דקיימא לן דלילה זמן תפילין.

ה. 1) לדעת תנא קמא דברייתא, סתם יד הכתובה בתורה היינו שמאל, דהא חזינן דכל היכא דאיירי ביד ימין קרי לה ימין ולשמאל הוא דקרי יד. והיינו נמי יד גבי תפילין. ודעת ר' יוסי החורם, דסתם יד שפיר היא נמי ימין, כדכתיב ביוסף "ויתמוך יד אביו" והוי ימין. ומכל מקום לענין תפילין בעינן דווקא שמאל, ולדעת רבי נתן ילפינן לה מדכתיב "וקשרתם וכתבתם" דמה כתיבת מוזהה היא בימין נופירש רש"י דרובא דאינשי בימין כתבין, כן קשירת התפילין היא בימין, ועל כרחך דעל שמאלו מניח, דהא אינו יכול להניח ולקשור באותה היד. ולדעת רב אשי ילפינן לה מדכתיב "ידכה" ופירש רש"י דהוא מלשון נקיבה והיינו השמאלית שכוחה כנקיבה, או מלשון כחה דתשת כח היא. ואין ללומדה ממצורע, משום דהתם הוא יד והכא איירי בקיבורת.

2) מבואר בברייתא דאיטר יניח בימינו שהיא שמאל כל אדם. [אמנם דייקו הראשונים מרש"י, דלר' נתן דילפינן מקשירה, בעינן דווקא בשמאל]. ואם שולט בשתי ידיו, יניח בשמאל כל אדם. והתוס' הסתפקו בגוונא דכותב בימין אבל שאר מלאכות עושה בשמאלו, האם אזלינן בתר כתיבה, או בתר רוב מלאכות דסוף סוף ימינו היא הכהה, או דחשיב כשולט בשתי ידיו. ולענין גידם איכא מאן דיליף לה מידך דחייב, והיינו דאף יד רצוצה חייבת. אבל אין לו כלל זרוע אינו חייב (תוס').

3) יש להניחם בקיבורת, והיינו המקום הגובה שיש בין המרפק לבית השחי, דהא מבואר בכמה דוכתי דתפילין בזרועו, וזרוע היינו החלק שמעל המרפק, וכמבואר במסכת אהלות.

4) בעולם הזה לא משכחת לה שיחיה זמן רב, ולענין תפילין אינו נפקא מינה, ולענין פדיון הבן, מסקינן דיתן עשרה סלעים לכהן, משום דבחד גופא אפשר לצמצם שיצאו שני הראשים בבת אחת ותרואהווי הוי פטר רחם. ואף דממעטינן טריפה, הכא שאני דמכל מקום עתה לא מת, ובגולגולת תליא רחמנא (עיין טהרת הקודש). וכתבו התוס', דמתחת הקרקע משכחת לה אדם עם שני ראשים.

ו. 1) על ידך, לאו היינו יד ממש, אלא היינו דווקא בקיבורת שהוא מקום גבוה שביד, וילפינן לה או מתפילין של ראש שנתונים בגובה הראש. או ילפינן מדכתיב והיו לך לאות ודרשינן דלא לאחרים לאות [והיינו מקום דאינו נראה לאחרים], ואי על כף ידו הא נראה לכל. אי נמי, מדכתיב "על לבבכם" והיינו בקיבורת דהיא כנגד הלב.

2) היינו בגובה שבראש במקום שער במקום שמוחו של תינוק רופס [והתוס' לעיל כתבו דהיינו עד מקום דמוחו של תינוק רופס], וילפינן לה מבין עיניכם דכתיב גבי מת, דהתם על כרחך בדמקום שערות דמשכחת בהו קרחה איירי. ולר' יהודה ילפינן מתפילין של יד, דמה התם מקום שמטמא רק באופן אחד בנגעים, אף תפילין של ראש במקום שמטמא רק באופן אחד בנגעים, לאפוקי בין עיניך ממש, דיש בו גם טומאת בשר וגם טומאת שער שהיא בשער צהוב.

3) איכא בינייהו לענין כלאיים בציצית באופן שהטיל בה פחות מד' ציציות, דלרבנן אכתי יש בה משום כלאיים, ולר' ישמעאל חשיב מצוה ואין בה כלאיים. וכן איכא בינייהו טלית בת ה' כנפות למאן דמחייב בה בציצית, דלרבנן יטיל בה רק ד', ולר' ישמעאל המצוה היא על כל כנף, ויש להטיל בה ה'. וכן איכא בינייהו לענין שבת היכא דאין בה שיעור מצוותה, דלרבנן אסורה בטילטול משום משאוי, ולר' ישמעאל שפיר הוי קיום מצוה אף בפחות ולא חשיב משאוי. ודעת רב יהודה אמר שמואל לפסוק כר' ישמעאל, ומסקינן דלית הלכתא כוותיה.

4) ללשון ראשון ברש"י, בין המקפל ובין התופר כיוון דיכול להחזירה, לא עביד מידי במעשיו, ואין להטיל הציצית במקום הכפל. אמנם מסקנת רש"י והתוס', דאם תפר, שפיר יטיל במקום התפר. והיכא דקיפל או תפר הקרן, לא מהני מעשיו ואכתי חייב הוא בציצית.

5) באופן דהציצית נפסלת על ידי הפסיקה, אי עומד הוא בכרמלית, כיון דהטילטול הוי רק דרבנן, אינו חייב לפושטה, דהא כבוד הבריות דוחה לאו דרבנן, אבל אם עומד ברשות הרבים, חייב לפושטה דהא באיסור דאורייתא לא מהני כבוד הבריות. אבל לר' ישמעאל דמקיים מצוה אף בפחות, ליכא הכא טילטול וכמו שנתבאר.

ז. 1) לדעת רבי יש לפוסלה, משום דכתיב בקרא "על ציצית הכנף" והיינו ממין כנף, וכתבי נמי "פתיל תכלת" ואכולהו קאי הא דכתיב "וראיתם אותו" ללמד דמעכבים זה את זה. ולדעת חכמים יש להכשירה, משום דמאי דכתיב "וראיתם אותו" קאי על כל חד וחד בפני עצמו. ומתניתין דקתני דהתכלת אינה מעכבת את הלבן והלבן אינו מעכב את התכלת, אינו ראייה כחכמים דאין התכלת מעכבת את הלבן, דאיכא למימר דמתניתין אליבא דרבי ובגרדומין איירי וכדלקמן.

2) לסוגית הבבלי יש ליתן שני חוטי תכלת ושני חוטי לבן, דהא מדכתיב גדילים ילפינן דגדיל היינו שנים וגדילים היינו עוד שניים. [ולקמן איכא מאן דהטיל ח', וכתבו התוס' או דאיירי בד' כפולין, או דמשמעות הקרא דגדילין קאי אצמר ופשתים דכל חד הוי ד', וביחד איכא ח']. ומסתברא דכיון דשני מינים הצריכה תורה, בעינן שיהיו שווים. אי נמי פתיל תכלת משמע שניים, דבפחות משניים אינו פתיל. אמנם התוס' דחו לפירוש זה. והביאו מהספרי דמין הלבן הוא ג' חוטים ומין התכלת הוא אחד. והיכא דמטיל רק תכלת או רק לבן, כתב רש"י דבעינן נמי ארבעה, וכתבו התוס' דהכא הוא משמעות גדילין. ולענין להוסיף על מנין החוטים, מסקנת התוס' דבטפי משמונה איכא בל תוסיף, אבל עד שמונה לא הוי בל תוסיף, משום דאכתי בכלל משמעות גדילים הוא.

3) לכתחילה יש ליתן את הלבן, דהא כתיב קודם מין הכנף, והיינו לבן כרוב הטליתות. ואף בטלית של צמר יש להקדים את הלבן אף אם הוא משל פשתן (כן הסיקו התוס' לקמן ע"ב). ואם נתן קודם את התכלת לא מעכב, ואינו חייב להסיר התכלת, משום דלא מסתברא דהתורה הקפידה על סדר לעכב (תוס').

ח. 1) למאן דמוקי מתניתין כרבי ולענין הקדמה איירי, אף האי ברייתא כרבי אתיא, וצריך לומר דמאי דקאמר דחיסור מצוה היינו דחיסור את מצוות ההקדמה, דאי נימא דחיסור את מצוות הלבן, הא לא קיים כלל מצוה, דהא התכלת והלבן מעכבות זו את זו. וכתבו התוס', דלכאורה אף אי נימא דאזלא כרבנן [והיינו למסקנא דאין לאוקים למתניתין לענין הקדמה], אכתי צריך לומר דהכי ביאורה, דאי נימא דחיסור מצוה כפשוטה, הא לרבנן כלל לא מעכבות וליכא חיסרון מצוה.

2) אף דמאי דקתני הלבן אינו מעכב את התכלת שפיר יש להעמידו לענין עיכוב, דהא לכתחילה בעינן מין כנף. מכל מקום מאי דקתני רישא דהתכלת אינה מעכבת את הלבן לא אתי שפיר, משום דלא משכחת לה אופן דיש להקדים את התכלת, דהא אפילו בטלית של תכלת אין להקדים את התכלת דהא מבואר בקרא דלעולם התכלת היא לאחר המין כנף. ועוד כתבו התוס', דלא מסתבר שאם הטלית צבועה בעינן להקדים לה מין צבועה, דהא אין לה שום דין להיות צבועה.

3) מבואר בסוגיין דאליבא דרבי דלבן ותכלת מעכבי אהדדי, כל היכא דנשתייר מין אחד שלם, יש להכשיר אפילו אם נפסק המין השני, ובלבד שישתייר ממנו כדי עניבה, ואיבעיא לן האם כדי לענוב כולם בהדדי, או כל אחד בפני עצמו. [ואף בעבה שאי אפשר לענובו, אם הוא בשיעור שבדק יש לענובו, כשר]. והתוס' הסתפקו האם אף אליבא דרבנן מהני שני חוטים שלמים, או דלרבנן בעינן לכולהו ואין אחד מציל על חבירו. והביאו יש מפרשים, דלרבי לא בעינן כלל כדי עניבה, וסגי בהא דמין אחד נשאר שלם, ולרבנן אפילו אם נפסקו כולם, אם יש בהן כדי עניבה יש להכשירם. והא דאמרינן דבעינן כדי עניבה, כתבו התוס' דלרש"י היינו כדי עניבה לאחר הקשר התחתון, ולרבא לקמן לא בעינן כלל כדי עניבה. והתוס' כתבו דכדי עניבה היינו מן הכנף.

4 רבא הוכיח דעל כרחק דיש עוד קשרים מלבד הקשר העליון דהוא מדאורייתא, דאי לא הכי מה יהי גרדומין, הא כיון דנפסק סמוך לקשר, יותר כל הגדיל. וכתבו התוס' בשם רש"י דסבר רבא דלא בעינן כדי עניבה, ומשום הכי הוקשה לו דהקשר יותר. והתוס' כתבו, דסגי בהא דאיכא כדי עניבה לאחר הכנף. ומסקינן בגמ', דאינו מוכח, משום דיש לומר דמאי דמכשרינן גרדומין היינו דווקא היכא דהיה עוד קשרים, אבל בקשר אחד אין להתיר.

ט. (1) דעת רבה דעל כרחק דמדאורייתא נמי בעינן קשירה, דאי לאו דבעינן קשירה, אמאי הוצרכה התורה להתיר כלאיים בציצית, הא לעולם לא משכחת לה כלאיים, כיון דעל ידי תחיבה אכתי לא הוי כלאיים. וכתבו התוס', דעיקר הילפותא היא מדכתיב גדיל, וגדיל בלא קשירה לאו גדיל הוא. ומה דהביאו מכלאיים הוא להוכיח, דעל כרחק כוונת התורה לגדיל גמור. וכתבו התוס' דהקשר נעשה ד' חוטין על ד' חוטין ובעינן שני קשרים זה על גב זה כדי שיהיה קשר של קיימא. ובשם ר"ת כתבו, דקושר חוט הכרוך עם אחד החוטין הנכרכים. וכתב רש"י דהאדינא עבדינן ה' קשרים, כדי שה' קשרים עם ח' חוטין וגמטריא דציצית יעלו לתרי"ג, והיינו דשקולה ציצית כתר"י"ג מצוות. ועושים שני קשרים למעלה ועוד שלשה למטה, משום דמעלין בקודש. וכתבו התוס', דלמאי דאמרינן דעבדינן ו' חוליות, שפיר אף בזמנא דהו' קשרים, דעל כל שתי חוליות אחת משל לבן ואחת משל תכלת היו עושים קשר, ועוד חוליה אחת בסוף של לבן, ועוד קשר הסמוך לכנף. (2) סברו דשיריו היינו דנשאר קצת מן החוטין, ואיגרודו היינו דנפסק לגמרי, ומאי דקתני כל שהוא, קאי רק על שיריו. והתוס' כתבו, דשיריו היינו דמקצת מן החוטין נפסקו לגמרי ומקצתן נשאר שלמים, וגרדומיו היינו דאיגרודו ונשאר כל שהוא, וכל שהוא קאי רק על גרדומיו. ומשום דקשיא על דברי רב דפסל אם נפסקו לגמרי, הסיקו דכוונת הברייתא לחדא דאם נשתיירו גרדומיו כל שהוא, והיינו כדי עניבה כשר, ואם לא נשתייר כלל פסול.

(3) אמרינן דלא יפחות משבע חוליות כנגד שבעה ריקעים, ולא יוסיף על שלש עשרה כנגד שבעה ריקעים וששה איריים. וחוליה היינו ג' כריכות. והתוס' הביאו פירוש, דמאי דאמרינן שבע ושלוש עשרה לא קאי על החוליות, אלא על הכריכות. ולרש"י עבדינן חוליה של לבן ואחריה של תכלת ומסיימים בלבן משום דמעלין בקודש ואין מורדין. והתוס' כתבו בשם ר"ת, שעושה חוליה מלבן ותכלת, ובסוף מסיים בחוליה של לבן. ולכתחילה בעינן שליש גדיל ושני שליש פתיל, ובדיעבד אינו מעכב. ואם לא עשה כלל גדיל או פתיל, יבואר להלן.

י. (1) מדכתיב גדיל ילפינן דבעינן גדיל, ומדכתיב פתיל ילפינן דבעינן פתיל. והתוס' הביאו דבספרי דרשינן לפתיל מדכתיב "ציצית". ולדעת רבה בר בר חנה, כשר אף גדיל בלא פתיל ופתיל בלא גדיל, ודריש לה מדכתיב גדיל וכתוב פתיל. וכתבו התוס', דמדכתיב גדילים דרש להו, משום דאין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות דסגי אף בגדיל בלא פתיל, ומאי דכתיב פתיל הוא למימרא דאם עבד לגדיל ופתיל בהדי הדדי אינו נפסל. ודעת רב, דגדילים אתי למנינא וליכא למילף מינה דסגי בגדיל לבד, וציצית שכולה גדיל יש לפוסלה. (2) פירש רש"י, דאותו חוט שכרך בו יהיה ממנין החוטין. אי נמי, דבעינן שהפתיל יהיה מתוך הגדיל, דהגדיל למעלה והענף למטה. והתוס' בריש פרקין כתבו, דאתי למימר דכופל את החוטין לאחר הטלתן.

(3) לדעת רבא כל המינין חייבים בציצית, דאף דבראא כתיב צמר ופשתים, מכל מקום מדכתיב "הכנף" ודרשינן מין כנף ילפינן אף לשאר מינין. והתוס' כתבו, דרבא לאו מריבויא דריש לה, אלא דסבר ד"בגדיהם" כולוהו בגדים במשמע. ולתנא דבי ר' ישמעאל, רק צמר ופשתים חייב בציצית, משום דסתם בגד הכתוב בתורה הוא משל צמר או פשתים. ומסקינן, דלרב נחמן אף דסבר כתנא דבי ר' ישמעאל מכל מקום מדרבנן יש לחייב אף בשיראין. וחוט התכלת לעולם הוא משל צמר, כדדרשינן ביבמות. וחוט הלבן יכול להיות או מצמר או מפשתן, משום דהותר כלאיים בציצית, ומכל מקום היכא דחייב רק מדרבנן, אסור להטיל בו תכלת עם לבן של פשתן. ובשאר מינים יכול להטיל בהם חוט לבן ממינם, כדכתיב "הכנף" ודרשינן מין כנף, אמנם אינו פוטר אלא במינם, כדדרש רבא מסתירת המקראות.

יא. (1) לדעת בית הלל, חייב הוא בציצית ואף דהוא של פשתן יכול להטיל בו חוטי צמר, דהא דרשינן מ"סמוכין" להתיר כלאיים בציצית. ודעת בית שמאי דפטור מציצית. וכתב רש"י דבית שמאי לא דרשי סמוכין, ואין להתיר כלאיים בציצית, וכיון דעיקר דינו דציצית הוא דיטיל בו תכלת דהיא מצמר, על כרחק דבפשתן התורה לא חייבה בציצית. ועוד כתב רש"י, דמלישנא דבית שמאי פוטרין ובית הלל מחייבים, משמע דציצית חובת מנא. ור"ת כתב, דאף לבית שמאי דרשינן סמוכין ושירי כלאיים בציצית, אלא דרבנן גזרו משום קלא אילן או משום לילה, ואסרו להטיל בה ציצית של צמר. אמנם כתבו התוס', דמשמע דבית שמאי פטרו אף מצמר, וביארו דהוא גזירה אטו יטיל בה תכלת. וכתבו, דמשום הכי קתני לשון "פוטרין", וליכא להוכיח מינה דציצית חובת מנא. עוד כתבו התוס', דיש לומר דסברו כרבי דהלבן והתכלת מעכבים זה את זה. ומשום הכי לא יטיל בה אף של פשתן.

(2) אנשי ירושלים היו מתמיהים על המטילים תכלת בסדין. ולפירוש ראשון ברש"י רצו להוכיח מהא דאין הלכה כבית הלל דהתירו כלאיים בציצית, ודחה רבי, דאין ראייה מאנשי ירושלים, דמשום שלא היו בקיאים בדרשת סמוכין וסברו דאף בציצית אסרו כלאיים, ומשום הכי התמיהו. ולפירוש שני, אבית שמאי מקשינן, דבית שמאי אמרו דאסור להטיל בה צמר משום כלאיים, ואילו אנשי ירושלים היו רק מתמיהין ולא אוסרין. ודחה רבי דאף לבית שמאי אינו אסור מדינא, אלא רק משום גזירה וכדלקמן.

(3) גזירת קלא אילן היינו דחיישינן שמא יטילו קלא אילן במקום תכלת, ואין להתירו משום לבן כיון דלא מקיים הכא מצוות תכלת, אין להתיר כלאיים, דכל היכא דאפשר לקיים שניהם לא אמרינן דיבוא עשה וידחה לא תעשה. ולא יהני לבדוק את היורות שהם תכלת ולא קלא אילן, מחשש שמא יחזיר את הנסיונא דיורה דהיא הרי פסולה לצבוע בה ותאסר כל היורה. ועוד פירש רש"י דלא יהני לתקן שיבדקו אם הוא תכלת או לאו, דאכתי יש לחוש שמכרו לו מנסיונא דתכלתא ולהא לא מהני בדיקה. אמנם טעם זה לא קיימא, דהא אפשר למשדר דיסקי עם הלכות תכלת ונסיונא, דהא אפילו לענין חמץ בפסח ויום הכיפורים דכרת סמוכין אדיסקי.

יב. (1) אליבא דרבא היא גזירה שמא יקרע הסדין תוך ג' לנב ויתפרנו בחוטי פשתן, ויש לחוש שמא יבוא לסמוך עליהם להיות חוטי ציצית ויטיל עמהם תכלת, ואיכא כלאיים שלא במקום מצוה, דהא האי חוטי פשתן פסולין משום תעשה ולא מן העשוי, אי נמי משום דנעשו שלא לשמן. והתוס' ביארו דהגזירה היא לאו משום חוטי הפשתן של התפירה, אלא משום הכנף עצמו, ואתיא כר' מאיר דאמר לקמן דאין לתפור כל היכא דנקרע תוך ג' דאיכא הכא תעשה ולא מן העשוי, משום דעל ידי הקריעה נחשב כנפסק הכנף. ואליבא דר' זירא הגזירה היא משום כסות לילה, והיינו כסות המיוחדת ללילה דאינה חייבת בציצית והוי כלאיים שלא במקום מצוה. וכתבו התוס' לעיל דלכאורה רק מתכלת אסרו, אבל צריך להטיל בה לבן של מינה.

(2) לדעת רבא ור' זירא אזלינן בתר עיקר הבגד, ואין נפקא מינה בהא דהכנפות הם של עור. ולדעת ר' אחאי אזלינן בתר הכנפות, וכיון שהם של עור, אינה חייבת בציצית.

(3) לבעלת שלש כנפיים, פסול משום תעשה ולא מן העשוי, וכן הדין בטלית שאין בה כשיעור. והמטיל למוטלת, דעת ר' זירא דאין בה משום תעשה ולא מן העשוי, וביאר רבא, דכיון דאיכא בל תוסף, לא חשיב למעשהו מעשה, וכשיתיר הציצית הקיימת, שפיר חשיב מעשה ולא הוי מן העשוי. אמנם רב פפא דחה, דכיון דאינו מתכוון להשאירו שם ולעבור על כל תוסף, שפיר חשיב מעשה, ולכאורה איכא בהא

תעשה ולא מן העשוי. [ואיכא למימר דשאני הכא דהתכוון מעקירא לשם ציצית, אבל אם לא התכוון מעקירא לשם ציצית, שפיר איכא משום תעשה ולא מן העשוי].

4) חסידים הראשונים היינו הזרזים במצוות, מנהגן היה כשגמורים לארוג הבגד והגיעו לשיעור ג' אצבעות האחרונים, היו מטילים בה מיד ציצית ולא היו ממתנינים. ואין להוכיח ממעשיהם דציצית היא חובת מנא, דיש לומר דמשום חסידותן נהוג הכי.

יג. 1) אשמועינן דאף במטיל בטלית שכבר הטיל בה ציצית אין בה משום כלאיים. וכתב רש"י דמכללא שמעינן לה, דאמר לעיל דכשרה. והתוס' כתבו דאשמועינן נמי דבכל טלית אפשר להטיל תכלת ואפילו בלילה ואפילו לאשה. ועוד כתבו, דהא אשמועינן בהדיא, ומאי דקאמר הטיל למוטלת כשרה מכללא דזו שמעינן.

2) כתבו התוס' דלכאורה אין ללמוד מציצית לבגדי כהונה, משום דציצית כלל לא נאסר כלאיים ואינו שייך לקיום המצוה. אי נמי, שאני בגדי כהונה שלא ניתנו אלא לעבודה, ואין ללמודם מציצית דלהנאת לבישה ניתנה. ועוד כתבו התוס', דיש לומר דאף בגדי כהונה ילפינן מציצית, ושרי ללבושן אפילו בלילה, אבל לא במדינה, דהתם לא מצינו כלל שעת התר.

3) טענתו היתה דעושה טעדיקי להפטר ממצות ציצית דלובש בקיץ סדין דפטור מציצית, ובחורף לובש סרביל שפינותיו עגולות דפטור מציצית, והא בעידן ריתחא נענשים עלה. וכתבו התוס' לעיל (מ.), דעיקר טענתו היתה שאינה מקיים מצוה כתיקונה, דהא אף סדין חייב במינה. ולרש"י אין להוכיח אי חובת מנא אי חובת גברא. והתוס' כתבו דשפיר מוכח דחובת גברא הוא, דאי חובת מנא לא היה לו לטעון על רב קטינא דכיון דלית ליה אין לעונשו.

4) לדעת ר' מאיר לא יתפור. ולרש"י החשש שמא ישייר חוט מן התפירה וישתמש עמו לציצית אפילו דפסול משום תעשה ולא מן העשוי. והתוס' לעיל (מ:) ביארו, דלא יתפור משום דחשיב כנפסקה ואיכא ביה משום תעשה ולא מן העשוי, דחשיב כתופר כנף עם ציצית. ולדעת חכמים לא חיישינן להכי, ושרי לתפור.

יד. 1) צבועה בשאר מינים, כתב רש"י דיש להטיל בה מאותו צבע. וביארו התוס' דהוא מדין זה קלי ואנווהו. ואם צבועה בתכלת, יכול להטיל בה מכל מין שיחפוץ, אבל לא קלא אילן. וכתב רש"י שני לישנות בטעם הדבר, ללישנא קמא טעם האיסור הוא שמא ימכרנו לאחר ויסבור שהוא תכלת ויבוא להכשיר בהם ציצית אחרת, והוי כלאיים שלא במקום מצוה. ואם עבר והטיל, אם יש בה רק ד' חוטי, אין לאוסרה בדיעבד, משום דאין לחוש שמא יסיר ממנה החוטים. אבל אם יש בה שמונה חוטים יש לחוש שמא יסיר ממנה החוטים היתירים, ואף בדיעבד אינו פוטר בה. ולישנא בתרא כתב רש"י, דאתרי מראות קפיד רחמנא, ולהכי לא יטיל בה קלא אילן עם התכלת. ואם הטיל בה רק ד', אינו פוטר בה, אבל אם הטיל הקלא אילן מלבד חוטים מצבע אחר, אף דלכתחילה לא יעשה כן, שמא יסבור שהם תכלת וכדלעיל, מכל מקום בדיעבד כשרה, דהא יש בה שני מראות.

2) לדעת רב הוי בזיון, ואסור לעשות הכי, אלא בגוונא דכבר בלתי הטלית. ולדעת שמואל לא חיישינן בהא. וכתבו התוס', דלא תליא כלל בפלוגתא אי חובת מנא אי חובת גברא, משום דאיכא למימר דרב דאסר סבר דחובת גברא היא, ואפילו הכי אין לבטל מצות הטלית. ושמואל דהתיר שפיר סבר דחובת מנא, ואפילו הכי עדיף טפי שהגברא יקיים מצות ציצית.

3) לדעת בית שמאי יש להטיל ד' חוטים. ולדעת בית הלל אמרינן בגמ', דמטיל ג' חוטים. וכתבו דנראה דהיינו שלש של לבן ושלש של תכלת, וכשכופלן הוי שנים עשר. אבל הביאו דבספרי מבואר, דלבית הלל בעינן רק שלשה חוטי, אחד של תכלת והשניים של לבן. ולדעת רב הונא יש להרחיקו ד' אצבעות מן הכנף, ולדעת ר' יהודה והכי פסק ר' פפא, יש להרחיקו ג' אצבעות מן הכנף. ושיעור הענף, לדעת בית שמאי הוא ד' אצבעות, ולבית הלל הוא ג' אצבעות, ואמרינן דהיינו גודלין, ושיעור הגדיל הוא חצי משיעור הענף. והתוס' כתבו, דפלוגתא בית שמאי ובית הלל היא בשיעור הגדיל, והענף הוי שני פעמים משיעור הגדיל. ואם הוסיף על השיעור לית לן בה.